

סיכום ומהלך השיעור

השיחה: חלק טו שיחה א' לפרשת בראשית.

הקדמה: היום נעמוד על שאלה הנראית שולית לגמרי, אם כי נושאת בתוכה תוכן חשוב מאוד המלמד על כל התורה כולה. השאלה היא: למה התורה מתחילת באות ב' ולא באות א'?

מקור 1: ישנם מספר טעמים לכך שהתורה מתחילה באות ב', ולא באות הראשונה - א'. ומהם:

- (א) תלמוד ירושלמי: האות א' רומזת למלה "ארירה", והאות ב' - למלה "ברכה"¹.
 (ב) מדרש הנעלם: האות ב' דומה בצורתה לעולם, שנברא כך ששלוש מרוחותיו סתומות, ואילו הרוח הרביעית פרוצה ודורשת תיקון²;
 (ג) האריז"ל: התורה שלפנינו, המותאמת לדרגת העולמות בריאה יצירה ועשייה, היא משנית במעלתה לעומת הדרגה הנעלית יותר בתורה - כפי שהיא בעולם האצילות.

מקור 2: בהשקפה ראשונה, ישנו קושי בכל אחד מטעמים אלו:

- (א) שאלת האבן עזרא: וכי אין מלים בעלות משמעות חיובית הפותחות באות א', ומלים בעלות משמעות שלילית הפותחות באות ב'³?
 (ב) אין זה מתקבל על הדעת שהתורה תותאם לצורתו של העולם, בשעה שידוע לנו מדברי חז"ל שהעולם נברא בשביל התורה, ואדרבה, כמובא בזהר "אסתכל בה באורייתא וברא עלמא".
 (ג) התורה שנתן לנו הקב"ה היא תורתו שלו ("ונתן לנו את תורתו"), ואם-כן גם בעולם האצילות מתחילה התורה באות ב'.
 (התשובה לקשיים אלה נעוצה בכך שג' טעמים אלו אינם טעמים נפרדים, אלא הם ג' ביטויים לביאור יסודי אחד, וכדלקמן).

מקור 3: השאלה מתחזקת לאור המסופר בגמרא ש"מעשה בתלמי המלך שכינס שבעים ושנים זקנים, והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקדוש ברוך הוא בלב כל אחד ואחד עצה, והסכימו כולן לדעת אחת. וכתבו לו אלקים בראשית"⁴.
 והרי, מאחר שמן השמים הכניסו בדעתם של הזקנים לתרגם באל"ף בראש, מכאן ראייה, שישנה סברא אלימתא שהתחלת התורה תהא באל"ף!
 ובנוסף לזה: ישנה תמיהה גדולה: אם ישנם בתורת אמת כמה וכמה טעמים לשלילת התחלת התורה באל"ף כפי שהזכרנו, האמנם אף אחד מטעמים אלו לא היה יכול להתקבל בדעת תלמי המלך?

מקור 4: ויובן בהקדים, דהנה על הפסוק בירמיה' "על מה אבדה הארץ"⁵... על עזבם את תורת", מסבירה הגמרא שהפירוש כאן אינו שבנ"י לא למדו תורה, אלא ש"לא ברכו בתורה תחילה".
 ומסביר ע"ז הבית חדש⁶ בשו"ע: שהפירוש בזה הוא "שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה". היינו שלא שמו לב לקדושת התורה.

¹ ושם: "למה בבי"ת? שהוא בלשון ברכה ולא באל"ף שהוא לשון ארירה. אמר הקדוש ברוך הוא איני בורא את עולמי אלא בבי"ת שלא יהו כל באי העולם אומרינן היאך העולם יכול לעמוד ונברא בלשון ארירה אלא הריני בורא אותו בבי"ת בלשון ברכה.

² צד צפון מסמל מה שלא נשלם ומושלם בעולם. לדוגמא, רוחות הצפוניות מזיקות מאוד, ובכלל, ככל שהולכים לצפון יש פחות ברכה. יש לציין גם שאות ב' מסמלת גם זה שרוח צפון פרוץ, בהנחה שהמפה מכוונת כלפי מזרח, שאז השמאל הוא הצפון. כיום, רוב המפות שעושים האנשים מכוונות כלפי צפון... כך שהצפון הי' למעלה ולא בצד שמאל... אבל בתורה, מכוונים כלפי מזרח.

³ דוגמת מילים שליליות באות ב': בלו שלמותיכם (דבר' כט, ד), בלע ד' (איכה ב, ב), בלל ד' (ברא' יא, ט). דוגמת מילים חיוביות באות א': אלקים... וכדלקמן במקור 3.

⁴ רש"י - "אלקים ברא בראשית: את השמים, שלא יאמר בראשית שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני".

היינו, שלא יחשבו ח"ו שיש מישהו שנקרא בראשית שברא ח"ו את אלקים. אלא אלקים ברא בראשית הבריאה את השמים ואת הארץ.

⁵ דהיינו, למה נחרב בית המקדש והגלינו מארצנו וכו'.

⁶ ביוגרפיה: רבי יואל סירקיש נולד בפולין בשנת ה"א שכ"א (1561), שם נפטר בשנת ה"א ת' (1640). מגדולי הפוסקים האשכנזים לאחר הרמ"א. פירושו לטור בשם בית חדש (ב"ח) משמש עמוד תווך של לימוד ההלכה, והגהותיו לש"ס, הגהות הב"ח, מודפסות כמעט בכל מהדורות הש"ס.

(לכאורה אפשר לשאול, מה פירוש "להתעצם בקדושת התורה"? תכלית התורה הוא ללמדה ולהבינה בשכלנו! והביאור בזה:)
מקור 5: בתפארת ישראל להמהר"ל מסביר שבעצם בתורה ישנם שני ענינים: (א) לימוד התורה בהבנה והשגה; (ב) הדבקות וההתאחדות עם נותן התורה שזהו ענין קדושת התורה ועצמותה שהיא למעלה מן השכל. והסדר צ"ל כך: לכל לראש יש לגשת ללימוד התורה מתוך ביטול ודבקות כדי להתקשר אל הקב"ה נותן התורה, ורק לאחר מכן ניתן להתחיל בלימוד התורה ובהבנתה באמצעות השכל וההיגיון.⁷

מקור 6: וביסוד זה יובן למה התורה היתה צריכה להתחיל דווקא באות ב' - ללמדנו שלימוד התורה מתוך הבנה והשגה הוא רק השלב השני (אות ב) בלימוד התורה, לאחר השלב הראשון (אות א) - הביטול והדבקות בקב"ה.

מקור 7: ומכאן נובעים שלושת הטעמים דלעיל (המתאימים גם להשפעה שיש ללימוד התורה על התורה עצמה, על הלומד ועל העולם שמסביב):

- (א) השפעה על האדם: כשאדם יודע שהשלב הראשון בלימוד התורה הוא הדבקות בקב"ה, ולימוד התורה עצמו הוא השלב השני - לימוד התורה הוא ברכה עבורו; ואילו אם הוא מדלג על הדבקות בקב"ה, כך שלימוד התורה עצמו הוא השלב הראשון עבורו - לימוד התורה שלו הוא בבחינת "ארירה" (כדברי חז"ל: "זכה - נעשית לו סם חיים; לא זכה - נעשית לו סם מיתה" - "זך" מלשון זיכוך ע"י התורה).
(ב) השפעה על העולם: כדי שיהיה בכוח לימוד התורה להשפיע על העולם ולתקן את ה"פרצה" הצפונית שבו (הרמוזה באות ב') - צריך גם לימוד התורה עצמו להיות בבחינת "ב", לאחר הקדמת הדבקות בקב"ה.
(ג) השפעה על התורה עצמה: כאשר לימוד התורה הוא ללא ביטול ודבקות בקב"ה - התורה הנלמדת היא נפרדת מהאלוקות, במקביל לעולם הבריאה שהוא מציאות נפרדת מהבורא; וממילא התורה יכולה התורה הזאת להוסיף כח בקליפות לפי שעה ח"ו!⁸ ואילו כשהלימוד הוא מתוך דבקות בקב"ה - התורה הנלמדת מאוחדת בתכלית עם נותן התורה, בדומה לעולם האצילות שהוא "עולם האחדות".

מקור 8: לפי ביאור זה יובן סיפור הגמרא, שאחד השינויים שהכניסו שבעים הזקנים בתרגום התורה ליוונית הוא בכך שהתחלת התורה בתרגום זה היא דוקא באות א' ("אלקים ברא בראשית"): תרגום התורה ליוונית היה לצורך אומות העולם, המסוגלות רק להבנת התורה, ולא לדבקות בקב"ה ע"י לימוד התורה, השייכת רק לבני-ישראל; ולכן מתחיל תרגום זה באות א', שכן עבור אומות-העולם עצם הלימוד הוא אכן השלב הראשון.⁹

מקור 9: וזהו הטעם שמתחילים פרשת בראשית ביום שמחת תורה: אחרי שיהודים רוקדים עם ספר התורה, ועי"ז תופסים עצם התורה¹⁰, ה"אין סוף" שבתורה, ה"אלף" שבתורה, עי"ז אפשר להתחיל מיד עם העניין ה"שני" בתורה, לימוד התורה בפרשת "ב"ראשית ברא אלקים וכו'.

⁷ במילים אחרות ובדרך אפשר: אם אני מגיע לשיעור ולא הבנתי מלה... אבל התכוונתי להתקשר להקב"ה אלא שלא הצלחתי להבין, זה כבר משהו, ויש כבר דבר עיקרי כאן! משא"כ בשאר חכמות העולם שאם מישהו הגיע לשיעור ולא הבין, הוא פשוט איבד זמנו...

⁸ שולחן ערוך אדה"ז יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ד': "וכך אמרו חכמי הקבלה שכל התורה ומצות שאדם עושה בעודו רשע אף שמוסיף כח בקליפות לפי שעה מכל מקום כשיחזור אח"כ בתשובה בגלגול זה או בגלגול אחר כמ"ש כי לא ידח ממנו נידח אזי מוציא מהקליפה כל התורה והמצות וחוזרים לקדושה בחזרתו. ולפיכך אין לו למנוע מלעסוק לעולם".

⁹ ולכן, "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה", מכיון שאין זה מעניינו ללמוד תורה לשם הלימוד עצמו...

¹⁰ היינו שלא לומדים התורה, אלא מתקשרים לדרגא הגבוהה מלימוד, המכסה כל הגוף עד לרגליים הרוקדים וכו' שזהו למעלה מטעם דעת. וזהו ה"אלף" שבתורה! ולכן, מיד אח"כ אפשר להתחיל "בראשית" - לימוד התורה.